

Tradus și revizuit de IER (ier.gov.ro)

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

SECȚIA A PATRA

CAUZA FLĂMÎNZEANU ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI

(Cererea nr. 56443/11)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

19 martie 2019

Hotărârea este definitivă. Poate suferi modificări de formă.

În cauza Flămânzeanu împotriva României,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a patra), reunită într-un comitet compus din:

Paulo Pinto de Albuquerque, *președinte*,

Egidijus Kūris,

Iulia Antoanella Motoc, *judecători*,

și Andrea Tamietti, *grefier adjunct de secție*,

după ce a deliberat în camera de consiliu, la 26 februarie 2019,
pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află cererea nr. 56443/11 îndreptată împotriva României, prin care un resortisant al acestui stat, domnul Marian Flămânzeanu („reclamantul”), a sesizat Curtea la 1 februarie 2011, în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”).

2. Reclamantul, care a beneficiat de asistență juridică, a fost reprezentat de doamna N.T. Popescu, avocat în București. Guvernul României („Guvernul”) a fost reprezentat de agentul guvernamental, doamna C. Brumar, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe.

3. Reclamantul a susținut, în special, că nu i s-a permis să-și urmeze educația în perioada în care era încarcerat în Penitenciarul Jilava, cu încălcarea art. 2 din Protocolul nr. 1 la Convenție.

4. La 26 ianuarie 2012, cererea a fost comunicată Guvernului.

ÎN FAPT**I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI**

5. Reclamantul s-a născut în 1981 și locuiește în Milcovău. În 2008 a fost condamnat pentru tâlhărie și a executat o pedeapsă cu închisoarea până la 30 august 2011, când a fost liberat condiționat.

6. Între 2007 și 2009 reclamantul a absolvit ultimii doi ani din educația sa primară (clasele a III-a și a IV-a) în Penitenciarul Rahova, în cadrul programului educațional pentru deținuți „A doua șansă”.

7. În urma transferului la Penitenciarul Jilava, în perioada mai – august 2010, reclamantul a depus trei cereri la administrația penitenciarului, solicitând să fie înscris în învățământul gimnazial (etapa de învățământ corespunzătoare claselor V – VIII) ca elev în clasa a V-a.

8. La 29 iulie 2010, directorul Penitenciarului Jilava a scris Inspectoratului Școlar Județean Ilfov („inspectoratul școlar”) subliniind că, în conformitate cu legislația adoptată la începutul aceluși an (infra, pct. 16), deținuții beneficiază de educație obligatorie. A inclus informații cu privire la numărul și la nivelurile de educație ale deținuților în cauză și a solicitat inspectoratului școlar să ia în considerare posibilitățile de care dispune pentru a absolvi învățământul obligatoriu. În răspunsul din 24 august 2010, inspectoratul școlar a comunicat directorului penitenciarului că a fost înființată o clasă la Școala nr. 1 din Jilava pentru învățământul primar și că, în ceea ce privește învățământul gimnazial, era necesară prezentarea, la aceeași școală, a documentelor necesare înscrierii deținuților, astfel cum se prevede în Ordinul ministrului nr. 4370/2000 privind metodologia de funcționare și organizare a claselor cu frecvență redusă din instituțiile de învățământ gimnazial (infra, pct. 18).

9. Între timp, administrația penitenciarului l-a informat pe reclamant că cererea sa de a fi înscris fusese examinată și că avea obligația să prezinte actele de studii de la școala anterioară. La 2 septembrie 2010, reclamantul și-a înaintat în scris consimțământul ca administrația penitenciarului să solicite actele de studii.

10. La 21 septembrie 2010, Penitenciarul Jilava și școala au semnat un protocol de colaborare privind învățământul deținuților la nivel primar și gimnazial în anul școlar 2010–2011. Drept urmare, la 28 octombrie 2010, directorul penitenciarului a adresat școlii o cerere de informații privind începerea claselor de învățământ gimnazial. Scrisoarea menționa, de asemenea, că inspectoratul școlar aprobase ca organizarea cursurilor să se facă în locația penitenciarului, că respectivele condiții de organizare fuseseră îndeplinite și că documente adiționale referitoare la educația anterioară a deținuților urmau să fie trimise școlii când vor deveni disponibile.

11. În aceeași zi, reclamantul a depus plângere în fața judecătorului delegat pentru executarea pedepselor privative de libertate, susținând că administrația penitenciarului i-a încălcat dreptul la instruire. În ședința din 29 octombrie 2010, a declarat că administrația penitenciarului îi aprobase cererea pentru a studia, dar îl informase că niciun profesor nu dorea să predea în penitenciar.

12. Pe parcursul procedurii în fața judecătorului delegat, prin scrisoarea din 4 noiembrie 2010, școala a informat administrația penitenciarului că cererile de înscriere a deținuților nu conțineau documentele necesare, în conformitate cu Ordinul ministrului nr. 4370/2000 (infra, pct. 18). De asemenea, scrisoarea a subliniat, fără referire la o situație individuală, că au fost depuse documente școlare doar pentru cinci dintre cei 16 deținuți care solicitaseră să fie înscriși. Apoi a enumerat deținuții care puteau fi înscriși în clasele VI-VIII și a concluzionat că nu era posibil să distribuie profesori care să predea fiecare materie unei clase având doar un elev, așa cum era cazul pentru clasa a VII-a. Scrisoarea menționa, de asemenea, că inspectoratul școlar a fost notificat în consecință.

13. Prin încheierea din 16 noiembrie 2010, judecătorul delegat a respins plângerea reclamantului ca nefondată. S-a reținut că Legea învățământului și Legea executării pedepselor (infra, pct. 15-16) impuneau administrațiilor penitenciarelor, ca și autorităților din educație, obligația pozitivă de a garanta accesul deținuților la învățământul obligatoriu. Administrația penitenciarului a luat toate măsurile necesare pentru a asigura reclamantului și celorlalți deținuți accesul la învățământul gimnazial în penitenciar, conform legii. În special, aceasta s-a adresat în mod corespunzător instituțiilor competente, iar la 29 octombrie 2010, a trimis școlii actele de studiu ale reclamantului și ale altor deținuți. Prin urmare, imposibilitatea reclamantului de a-și continua studiile nu era imputabilă administrației penitenciarului, ci numărului insuficient de elevi, care a constituit un impediment pentru înființarea unei clase pentru învățământul gimnazial.

14. Reclamantul a declarat recurs împotriva acestei încheieri. A susținut că administrațiile penitenciarelor aveau obligația legală clară de a garanta accesul deținuților la învățământul gimnazial, indiferent de numărul acestora. La 12 ianuarie 2011, Tribunalul București a pronunțat o hotărâre definitivă care a menținut soluția judecătorului delegat. S-a reținut că imposibilitatea reclamantului de continuare a studiilor s-a datorat unei situații aflate în afara oricărui control, și anume numărului insuficient de elevi pentru înființarea unei clase conform legii.

II. DREPTUL INTERN RELEVANT

15. Dispozițiile relevante din Legea învățământului nr. 84/1995, în vigoare la momentul evenimentelor, prevedeau:

Art. 6

„Învățământul obligatoriu este de 10 clase. Frecvențarea obligatorie a învățământului de 10 clase, forma de zi, încetează la vârsta de 18 ani.“

[...]

Art. 158

„(1) c) clasa din învățământul gimnazial are în medie 25 de elevi, dar nu mai puțin de 10 și nu mai mult de 30;

(2) În cazuri excepționale, bine motivate, formațiunile de elevi [...] pot funcționa sub efectivul minim sau peste efectivul maxim, cu aprobarea inspectoratelor școlare [...]“

16. Dispozițiile relevante din Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor, în vigoare la momentul faptelor, se citesc după cum urmează:

Art. 65

„(1) În penitenciare se organizează cursuri de școlarizare pentru ciclul primar, gimnazial și liceal.

(1¹) Persoanele condamnate sunt obligate să frecventeze învățământul de stat obligatoriu.

[...]

(2) Cursurile de școlarizare a persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate se organizează și se desfășoară în condițiile stabilite de Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului, împreună cu Ministerul Justiției, cu personal didactic asigurat și salarizat de inspectoratul școlar [...].“

17. Regulamentul de aplicare a Legii nr. 275/2006, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1897/2006, în vigoare la momentul faptelor, prevedea:

Art. 177

Organizarea activităților de instruire școlară la nivel primar, gimnazial, profesional și liceal

„(1) Persoanele condamnate sunt obligate să frecventeze învățământul obligatoriu.

(1¹) Administrația locurilor de deținere asigură condițiile necesare instruirii școlare a persoanelor condamnate pentru ciclul primar, gimnazial și liceal, în concordanță cu normele cuprinse în legea învățământului public, și condițiile stabilite în protocolul de colaborare dintre Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului și Ministerul Justiției privind școlarizarea și profesionalizarea persoanelor condamnate, aflate în custodia Administrației Naționale a Penitenciarelor.

[...]

(2) Pentru persoanele condamnate se organizează cursuri de pregătire prin programul «A doua șansă».

(3) În fiecare loc de deținere se organizează, cu sprijinul inspectoratelor școlare [...], școli sau clase afiliate la instituțiile de învățământ din afara locului de deținere.“

Art. 178

Personalul didactic

„Personalul didactic necesar funcționării unităților școlare din cadrul locurilor de deținere este asigurat și salarizat de către inspectoratele școlare județene, selecționarea acestuia făcându-se în colaborare cu administrația locului de deținere.“

18. Articolele relevante din Ordinul ministrului educației naționale nr. 4370/2000 privind metodologia de organizare și funcționare a claselor cu frecvență redusă din instituțiile de învățământ gimnazial, în vigoare la momentul evenimentelor, prevedeau:

Art. 2

„Învățământul gimnazial cu frecvență redusă se organizează pentru persoanele care au depășit vârsta maximă admisă pentru înscrierea la învățământul de zi sau care, din motive sociale sau medicale, nu au posibilitatea de a urma cursurile la zi.“

Art. 3

„Înscrierea elevilor se face în perioada 15 septembrie – 1 octombrie la secretariatul școlii în baza următoarelor documente:

- cerere de înscriere; [...]

- acte de studii care să ateste anii de școală absolviți anterior.“

Art. 6

„Efectivele claselor de învățământ gimnazial cu frecvență redusă respectă prevederile legale în vigoare pentru învățământul de zi.“

19. Art. 21 alin. (2) din Regulamentul privind actele de studii și documentele școlare în învățământul preuniversitar, aprobat prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 3502/2005, în vigoare la momentul faptelor, prevedea că actele de studii pot fi eliberate, de regulă, titularilor, și, în situații excepționale, persoanelor mandatate, pe bază de procură autenticată de notariat/consulat.

20. Art. 4 din Protocolul nr. 13343/2007 privind instruirea școlară a persoanelor aflate în sistemul Administrației Naționale a Penitenciarelor, încheiat între Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și Ministerul Justiției („protocolul de colaborare“), în vigoare la momentul faptelor, prevedea că instruirea școlară a persoanelor private de libertate se organizează în unități de învățământ sau în clase afiliate unităților de învățământ din sistemul național, care funcționează în așezămintele de detenție. În temeiul art. 9 alin. (1) și alin. (2) din protocolul de colaborare, numărul de elevi în clasă este de 8 – 12, dar pot fi constituite și clase din 4 – 6 elevi în cazul persoanelor private de libertate care au anumite tipuri de dizabilități.

III. DOCUMENTE INTERNAȚIONALE RELEVANTE

A. Organizația Națiunilor Unite

21. Art. 26 din Declarația universală a drepturilor omului din 1948 prevede:

„1. Orice persoană are dreptul la învățătură. Învățământul trebuie să fie gratuit, cel puțin în ceea ce privește învățământul elementar și general. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie la îndemâna tuturor, iar învățământul superior trebuie să fie de asemenea egal, accesibil tuturor, pe bază de merit.

2. Învățământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului față de drepturile omului și libertățile fundamentale. [...]“

22. Art. 13 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale 1966 prevede:

„1. Statele părți la prezentul pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație. Ele sunt de acord că educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și a simțului demnității sale și să întărească respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Pe lângă aceasta, ele sunt de acord că prin educație orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă [...].

2. Statele părți la prezentul Pact recunosc că în vederea asigurării deplinei exercitări a acestui drept:

- a) învățământul primar trebuie să fie obligatoriu și accesibil tuturor în mod gratuit;
- b) învățământul secundar, sub diferitele sale forme, inclusiv învățământul secundar tehnic și profesional, trebuie să fie generalizat și să devină accesibil tuturor prin toate mijloacele potrivite [...].“

23. În Comentariul său general nr. 13 (1999) privind dreptul la educație (art. 13), Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale a declarat următoarele:

„Art. 13 alin. (2): Dreptul de a primi o educație – câteva observații generale

6. În vreme ce aplicarea precisă și adecvată a termenilor va depinde de condițiile care prevalează într-un anumit stat parte, educația sub toate formele și la toate nivelurile trebuie să prezinte următoarele caracteristici esențiale interrelaționate:

(a) Disponibilitate – instituțiile și programele de învățământ care funcționează trebuie să fie disponibile în cantitate suficientă sub jurisdicția statului parte. [...]

(b) Accesibilitate – instituțiile și programele de învățământ trebuie să fie accesibile tuturor [...].

[...]

Art. 13 alin. (2) lit. b) Dreptul la învățământul gimnazial

13. În conformitate cu art. 13 alin. (2) lit. b), învățământul gimnazial „trebuie să fie generalizat și să devină accesibil tuturor prin toate mijloacele potrivite [...].“ Sintagma „toate mijloacele potrivite” consolidează faptul că statele părți ar trebui să adopte abordări variate și inovatoare în furnizarea învățământului gimnazial în contexte sociale și culturale diferite.”

24. Principiile de bază ale ONU privind tratamentul deținuților 1990 prevăd:

„5. Cu excepția acestor limitări impuse în mod demonstrabil de faptul încarcerării, toți deținuții trebuie să-și păstreze drepturile omului și libertățile fundamentale consacrate de Declarația universală a drepturilor omului și, în cazul în care statul respectiv este parte, în Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, [...].

6. Toți deținuții trebuie să aibă dreptul de a participa la activități culturale și la educație în scopul dezvoltării depline a personalității umane.”

25. Principiile de bază ale ONU privind tratamentul deținuților 1955 prevăd următoarele dispoziții referitor la instruirea deținuților condamnați:

„Instruirea școlară și recreerea

77. (1) Trebuie luate măsuri pentru instruirea școlară continuă a tuturor deținuților care pot beneficia de aceasta [...]. Instruirea școlară a analfabeților și a deținuților tineri trebuie să fie obligatorie și o atenție specială trebuie acordată în acest scop de către administrație.

(2) În măsura în care este posibil, educația deținuților trebuie să fie integrată în sistemul național de învățământ, astfel încât după liberare, aceștia să își poată continua procesul de învățământ fără dificultate. [...]"

B. Consiliul Europei

26. În preambulul Recomandării nr. R (89) 12 cu privire la educația în penitenciare, adoptată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei la 13 octombrie 1989, se prevede:

„Considerând că dreptul la educație este fundamental;

Luând în considerare importanța pe care o are educația în dezvoltarea individului și a comunității;

Conștient fiind, în special, de faptul că un procent mare de deținuți nu a cunoscut decât puține experiențe educaționale eficiente și că, din acest motiv, are nenumărate nevoi în materie de educație;

Considerând că educația în penitenciar ajută la umanizarea penitenciarelor și la ameliorarea condițiilor de detenție;

Considerând că educația în penitenciar este un mijloc important de facilitare a întoarcerii deținutului în societate; [...]"

În Recomandare se prevede în continuare:

„1. Toți deținuții trebuie să aibă acces la educație: aceasta trebuie să includă educația de bază, formarea profesională, activitățile de creație și culturale, educația fizică și sportul, educația socială și posibilitatea de a frecventa o bibliotecă;

[...]

4. Toți cei care sunt implicați în administrarea sistemului penitenciar și în gestionarea așezămintelor de detenție ar trebui, în măsura în care este posibil, să sprijine și să încurajeze educația;

[...]

17. Ar trebui să fie puse la dispoziția penitenciarelor credite, echipament și personal didactic, pentru a permite deținuților să primească o educație corespunzătoare.“

27. Părțile relevante din Recomandarea Rec (2006)2 a comitetului de miniștri ai statelor membre, referitoare la regulile penitenciare europene (adoptată la 11 ianuarie 2006) au următorul conținut:

Partea I

„*Principii fundamentale*

1. Toate persoanele private de libertate vor fi tratate prin respectarea drepturilor omului.

2. Persoanele private de libertate își păstrează toate drepturile care nu le-au fost retrase prin lege, în urma deciziei de condamnare la pedeapsa cu închisoarea sau de arestare preventivă.

3. Restricțiile impuse persoanelor private de libertate trebuie să se reducă la strictul necesar și să fie proporționale cu obiectivele legitime pentru care au fost impuse.

4. Condițiile de detenție care încalcă drepturile omului nu pot fi justificate prin lipsa de resurse.

5. Viața în penitenciar trebuie să se apropie cât mai mult posibil de aspectele pozitive ale vieții în comunitate.

6. Toate detențiile se gestionează astfel încât să faciliteze reintegrarea în societatea liberă a persoanelor private de libertate.

[...]"

Partea a II-a

„[...]

Educație

28.1. Toate penitenciarele trebuie să ofere deținuților acces la programe de învățământ cât mai complete, care să răspundă nevoilor individuale, ținând cont de aspirațiile acestora.

28.2. Trebuie să se acorde prioritate deținuților care nu știu să citească sau socotească, precum și celor care nu au urmat cursuri de școlarizare elementară sau formare profesională.

[...]

28.7. În măsura în care este posibil, educația deținuților trebuie:

a. să fie integrată în sistemul național de învățământ și formare profesională, astfel încât după liberare, aceștia să își poată continua procesul de învățământ și formare profesională;

b. trebuie să se desfășoare sub auspiciile instituțiilor de învățământ din exterior.

[...]"

Partea a VIII-a

„[...]

Educația deținuților condamnați

106. 1. Un program educațional sistematic, cu obiective de menținere a cunoștințelor, îmbunătățire a nivelului general de educație a deținuților și al perspectivelor de a duce o viață responsabilă, lipsită de infracțiuni, va constitui o parte esențială în cadrul regimului deținuților condamnați.“

IV. DREPTUL RELEVANT AL UNIUNII EUROPENE

28. Art. 14 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene 2000 prevede:

Dreptul la educație

„Orice persoană are dreptul la învățătură [...]"

ÎN DREPT

II. CU PRIVIRE LA PRETINSA ÎNCĂLCARE A ART. 2 DIN PROTOCOLUL NR. 1 LA CONVENȚIE

29. Reclamantul s-a plâns că i-a fost refuzat accesul la învățământul gimnazial în timpul detenției sale în Penitenciarul Jilava, cu încălcarea art. 2 din Protocolul nr. 1, partea relevantă a căruia se citește după cum urmează:

„Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire [...]”

A. Cu privire la admisibilitate

30. Guvernul a susținut că cererea a fost depusă în afara termenului de 6 luni. A subliniat că reclamantul a semnat cererea la 8 august 2011, iar Curtea a primit-o la 16 august 2011 – mai mult de 6 luni după data hotărârii interne definitive (12 ianuarie 2011). Reclamantul a contestat acest argument. A susținut că a scris cererea la 1 februarie 2011, iar Curtea a primit-o la 11 februarie 2011. Cererea conținea capetele sale de cerere și solicitarea să-i fie trimis un formular oficial de cerere, pe care l-a completat ulterior și l-a returnat Curții la datele menționate de Guvern.

31. Curtea observă că hotărârea definitivă a Tribunalului București a fost pronunțată la 12 ianuarie 2011 și că prima comunicare a reclamantului incluzând toate detaliile relevante ale cererii sale era scrisoarea din 1 februarie 2011. Rezultă că termenul de 6 luni a fost respectat (a se vedea *Zaiet împotriva României*, nr. 44958/05, pct. 20-22, 24 martie 2015). În consecință, Curtea respinge obiecția Guvernului.

32. Curtea constată, de asemenea, că acest capăt de cerere nu este în mod vădit nefondat, în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție. Constată, de asemenea, că nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate. Prin urmare, este necesar să fie declarată admisibil.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

33. Guvernul a susținut că, în conformitate cu jurisprudența Curții, autoritățile interne se bucurau de o largă marjă de apreciere în reglementarea sistemului național de învățământ. Dreptul la instruire depindea, în principal, de nevoile și de resursele comunității, iar autoritățile interne nu aveau obligația să înființeze *ad hoc* unități de învățământ pentru deținuți acolo unde asemenea unități nu erau deja create.

34. Guvernul a susținut totodată că efectele legislației aplicabile erau previzibile, având în vedere că reclamantul studiasse anterior în perioada în care era în penitenciar și era familiarizat cu procedurile interne relevante; mai

mult, fusese informat că avea obligația să-și prezinte actele de studiu. Legislația urmărea un scop legitim, respectiv a asigura organizarea adecvată a cursurilor și utilizarea corespunzătoare a resurselor. Decizia școlii de a nu înscrie reclamantul a fost proporțională. Autoritățile analizaseră în mod adecvat solicitarea reclamantului, dar o respinseseră din cauză că acesta nu prezentase documentele, iar numărul de elevi pentru înființarea unei clase era insuficient. Totuși, chiar dacă reclamantul ar fi prezentat documentul necesar pentru completarea dosarului său, obligația de a organiza cursuri pentru un grup de clasa a V-a de numai trei sau patru deținuți ar fi impus autorităților o sarcină financiară excesivă. Mai mult, dreptul reclamantului la educație nu fusese afectat în esență. Autoritățile interne au fost în mod obiectiv împiedicate doar în 2010 să organizeze cursurile care ar fi fost accesibile pentru acesta. În orice caz, nu a oferit informații dacă și-a continuat studiile după eliberarea sa din august 2011.

35. Reclamantul a susținut că refuzul autorităților de a-i acorda acces la educație a făcut iluzoriu dreptul său la educație și i-a distrus însăși esența. Contrar celor susținute de Guvern, nu s-a aflat în poziția de a-și prezenta actele de studii. De aceea își dăduse consimțământul ca administrația penitenciarului să le solicite în numele său. În plus, ca urmare a motivării judecătorului delegat, dosarele deținuților, inclusiv al reclamantului, fuseseră completate, iar inspectoratul școlar aprobase organizarea cursurilor. Toate condițiile de admitere fiind îndeplinite, Guvernul nu putea să invoce restrângerea dreptului la instruire motivată de nevoile și de resursele comunității și de trăsăturile distinctive ale diferitelor nivele de educație. În ultimul rând, reclamantul a susținut că ingerința în exercitarea dreptului său la educație a fost disproporționată și i-a impus o sarcină excesivă.

2. Motivarea Curții

a) Principii generale

36. Curtea reiterează că deținuții, în general, continuă să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenție, cu excepția dreptului la libertate, în cazul în care detenția legală intră în mod explicit sub incidența art. 5 din Convenție [*Hirst împotriva Regatului Unit (nr. 2)*, (MC), nr. 74025/01, pct. 69, CEDO 2005-IX].

37. În ceea ce privește dreptul la instruire, în timp ce art. 2 din Protocolul nr. 1 nu poate fi interpretat ca impunând o obligație pentru statele contractante de a înființa sau de a subvenționa anumite instituții de învățământ, orice stat care procedează astfel va avea obligația de a acorda acces efectiv la acestea. Cu alte cuvinte, accesul la instituțiile de învățământ existente la un moment dat este o parte inerentă a dreptului consacrat în prima teză a art. 2 din Protocolul nr. 1. Această prevedere se aplică pentru ciclurile primar, gimnazial și liceal de învățământ [a se vedea *Velyo Veleve împotriva Bulgariei*, nr. 16032/07, pct. 31, CEDO 2014 (extrase) și cauzele citate].

38. Totuși Curtea recunoaște că, în ciuda importanței sale, dreptul la instruire nu este absolut, ci poate fi supus unor limitări. Cu condiția de a nu exista o atingere în substanța dreptului, aceste limitări sunt permise implicit, întrucât dreptul de acces, „prin însăși natura sa, necesită reglementarea din partea statului“. În plus față de asigurarea că restricțiile impuse nu limitează dreptul în cauză în asemenea măsură încât să-i afecteze însăși esența și să-l priveze de caracterul său efectiv, Curtea trebuie să se asigure că acestea sunt previzibile pentru cei vizați și că au un obiectiv legitim. Totuși, spre deosebire de poziția cu privire la art. 8–11 din Convenție, aceasta nu este obligată de o listă exhaustivă de „scopuri legitime“ în temeiul art. 2 din Protocolul nr. 1. În plus, o limitare va fi compatibilă cu art. 2 din Protocolul nr. 1 numai dacă există o relație rezonabilă de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul urmărit. Cu toate că decizia finală privind respectarea cerințelor Convenției este în sarcina Curții, statele contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere în acest domeniu (*ibidem*, pct. 32).

39. Desigur, educația este un tip foarte special de serviciu public, care nu numai că este în beneficiul direct al celor care o folosesc, dar care, de asemenea, îndeplinește funcții sociale mai largi. Într-adevăr, Curtea a avut deja prilejul de a sublinia că „într-o societate democratică, dreptul la educație [...] este indispensabil pentru progresul drepturilor omului [și] joacă [...] un rol fundamental [...]“ (*ibidem*, pct. 33).

b) Aplicarea acestor principii în fapt în prezenta cauză

40. Curtea constată că, în speță, o instituție de învățământ a fost desemnată să asigure învățământ primar și gimnazial deținuților de la Jilava, și anume Școala nr. 1 din Jilava (supra, pct. 8 și 10). În plus, exista un protocol de colaborare între școală și Penitenciarul Jilava privind învățământul deținuților în 2010–2011, anul școlar în care reclamantul era deținut în acel penitenciar. Documentele aflate în posesia Curții indică, de asemenea, că, potrivit legislației interne, penitenciarul îndeplinise condițiile materiale necesare pentru organizarea orelor de învățământ gimnazial în incinta sa (supra, pct. 10 și 13). Curtea consideră că plângerea formulată de reclamant privește faptul că i-a fost refuzat accesul, în 2010–2011, la o instituție de învățământ preexistentă.

41. Curtea constată, de asemenea, că legislația relevantă nu impunea numai deținuților o obligație clară de a participa la învățământul obligatoriu, dar impunea și penitenciarului și autorităților din educație obligația de a garanta accesul deținuților la acest învățământ. Aceste obligații nu erau legate de vârsta deținuților, deși adulților li se cerea să participe la cursuri cu program redus, și nu cu program integral. Legislația stabilea procedura de înscriere și numărul necesar de elevi pentru înființarea unei clase. Numărul minim de elevi pentru clasa din învățământul gimnazial era de 10 elevi sau, în situația deținuților, de 8 elevi. Totuși, în „cazuri excepționale și bine

motivate“, Legea învățământului admitea derogări de la numărul obligatoriu relevant de elevi pentru o clasă (supra, pct. 15-20).

42. Curtea a luat notă de argumentul Guvernului că reclamantul intenționat nu prezentase actele de studii și că a avut cunoștință de procedura privind organizarea cursurilor în penitenciar. Curtea constată că, în acest sens, refuzând accesul reclamantului la învățământ, autoritățile s-au bazat pe două elemente, și anume legislația privind documentele cerute pentru înscriere și numărul minim de elevi necesar pentru a înființa o clasă de învățământ gimnazial.

43. Cu privire la primul element, totuși, Curtea va trebui să își întemeieze evaluarea pe faptul – stabilit de instanțele naționale – că actele de studii ale reclamantului și ale altor deținuți au fost trimise școlii (supra, pct. 13). Curtea consideră că Guvernul nu a oferit o explicație convingătoare cu privire la motivul pentru care, deși acest fapt a fost stabilit, administrația penitenciarului nu a luat nicio măsură suplimentară pentru a se asigura că reclamantul și ceilalți deținuți pot fi înscriși în învățământul gimnazial. În schimb, reiese că administrația penitenciarului a acceptat pasiv decizia școlii de a nu înscrie deținuții. Același lucru se poate spune despre inspectoratul școlar, care a fost notificat anterior cu privire la decizia școlii (supra, pct. 12).

44. În ceea ce privește al doilea element, Curtea nu găsește nicio dovadă clară în materialul aflat la dispoziția sa că autoritățile au constatat numărul exact de deținuți afectați de decizia școlii. Curtea observă că scrisoarea școlii din 4 noiembrie 2010 nu conținea nicio referire la situația deținuților, precum reclamantul, care urmau să fie înscriși în clasa a V-a. Se menționa doar de ce un număr de alți deținuți nu puteau fi înscriși în clasele mai mari din învățământul gimnazial (supra, pct. 12). În plus, deși atât judecătorul delegat, cât și Tribunalul București au fost de acord cu argumentul școlii că nu existau destui deținuți pentru a înființa o clasă de învățământ gimnazial (supra, pct. 13-14), nu au explicat modul în care legislația privind numărul minim de elevi pentru o clasă fusese aplicată faptelor din prezenta cauză. Curtea constată că niciuna dintre instanțele interne nu s-a referit la numărul minim de 8 elevi pentru o clasă, număr prevăzut în protocolul de colaborare din 2007 (supra, pct. 20).

45. Mai mult, Guvernul a susținut că legislația privind numărul minim de elevi pentru o clasă urmărea un scop legitim, respectiv a asigura organizarea adecvată a activităților de învățare și utilizarea corespunzătoare a resurselor. Din punctul său de vedere, Curtea recunoaște că educația este o activitate a cărei organizare este complexă și care implică cheltuieli pentru a fi desfășurată, în vreme ce resursele pe care autoritățile le pot aloca sunt în mod necesar limitate (*ibidem*, pct. 33). Este, de asemenea, adevărat că, hotărând modul de a reglementa accesul la educație, un stat trebuie să asigure echilibrul dintre, pe de o parte, nevoile educaționale ale celor aflați sub jurisdicția sa și, pe de altă parte, capacitatea sa limitată de a le satisface (a se vedea *Ponomaryovi împotriva Bulgariei*, nr. 5335/05, pct. 55, CEDO 2011).

46. Totuși, în speță, Guvernul nu a oferit nicio informație specifică în ceea ce privește resursele disponibile pentru organizarea de cursuri în Penitenciarul Jilava sau alte probe cu privire la motivele practice pentru excluderea reclamantului de la continuarea învățământului obligatoriu în acest cadru. Curtea dorește să sublinieze că orice astfel de motive trebuie să fie puse în balanță cu interesul puternic al reclamantului de a-și continua studiile și de a finaliza, în special, învățământul gimnazial. Într-adevăr, în societatea actuală „bazată pe cunoaștere”, învățământul gimnazial are un rol și mai important în dezvoltarea personală reușită și în integrarea socială și profesională a persoanelor aflate în cauză (a se vedea *Ponomyovi*, citată supra, pct. 57).

47. Nu este rolul Curții să speculeze cu privire la soluțiile care ar fi putut fi găsite pentru a asigura accesul reclamantului la învățământul gimnazial în perioada detenției la Penitenciarul Jilava. Totuși, Curtea nu identifică nicio probă care să sugereze că autoritățile au luat în considerare orice alternativă posibilă, cum ar fi posibilitatea, prevăzută de Legea învățământului, de derogare, în cazuri excepționale și bine motivate, de la numărul necesar de elevi dintr-o clasă (supra, pct. 15). Deși Guvernul a susținut că cererea de înscriere a reclamantului a fost examinată cu atenție, totuși nu a furnizat niciun exemplu privind modul în care dreptul acestuia la învățământ gimnazial se afla în balanță cu orice motiv legitim de a-l exclude de la învățământ un an întreg. Privitor la acest punct, Curtea, de asemenea, nu a reușit să formuleze o concluzie despre impactul acestei măsuri asupra dreptului reclamantului în lumina lipsei de informații asupra parcursului său educațional după ce a fost liberat condiționat în august 2011. În orice caz, Curtea nu poate să nu ia notă de informațiile furnizate de Guvern, care arată că nu s-au organizat clase de învățământ gimnazial pentru deținuții din Penitenciarul Jilava nici în anul școlar 2011–2012.

48. În aceste circumstanțe, Curtea nu consideră convingătoare argumentele pe care s-a întemeiat Guvernul cu privire la motivele restrângerii impuse reclamantului în perioada examinată în această cauză. Pe baza probelor de care dispune, Curtea nu consideră că refuzul de a înscrie reclamantul în învățământul gimnazial a fost suficient de previzibil sau că urmărirea un scop legitim și era proporțional cu acest scop. Rezultă că a fost încălcat art. 2 din Protocolul nr. 1 în cauză.

II. CU PRIVIRE LA CELELALTE PRETINSE ÎNCĂLCĂRI ALE CONVENȚIEI

49. În temeiul art. 3 din Convenție, reclamantul s-a plâns de condițiile de detenție din Penitenciarul Jilava, în special de celulele supraaglomerate și de lipsa igienei.

50. Curtea observă că prezentul capăt de cerere este în mod esențial același cu cel formulat de reclamant într-o cauză anterioară, în care Curtea a constatat

o încălcare a art. 3 (a se vedea *Flămânzeanu împotriva României*, nr. 56664/08, 12 aprilie 2011). În consecință, acest capăt de cerere trebuie respins în temeiul art. 35 § 2 lit. a) și 4 din Convenție.

III. CU PRIVIRE LA APLICAREA ART. 41 DIN CONVENȚIE

51. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

52. Reclamantul a susținut că, în timpul detenției, a înțeles importanța educației pentru capacitatea sa de a găsi un loc de muncă și de a se integra în societate odată pus în libertate. Indiferența autorităților față de dorința sa de a studia i-a provocat frustrare și umilire, ceea ce l-a făcut să sufere traume psihice grave. A solicitat 20 000 de euro (EUR) cu titlu de despăgubire pentru prejudiciul moral.

53. Guvernul a susținut că pretenția reclamantului este excesivă în lumina jurisprudenței Curții în acest domeniu și că o constatare a încălcării ar constitui o reparație echitabilă suficientă.

54. Curtea consideră că reclamantul trebuie să fi îndurat un anumit grad de suferință, care nu poate fi compensată prin simpla constatare a unei încălcări. Având în vedere natura încălcării constatate, precum și aprecierea sa pe o bază echitabilă, Curtea acordă reclamantului suma de 2 000 EUR, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru prejudiciul moral.

B. Cheltuieli de judecată

55. Reclamantul a solicitat 4 085 EUR pentru cheltuielile de judecată efectuate în fața Curții, și anume 3 785 EUR pentru onorariul avocatului și 300 EUR pentru costurile suportate de către Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki („APADOR-CH“) legate de asistența tehnică și de cheltuielile poștale.

56. Guvernul a susținut că suma solicitată este excesivă, având în vedere lipsa de complexitate a cauzei și observațiile corespunzătoare formulate de reprezentantul reclamantului. În orice caz, a argumentat că suma de 300 EUR solicitată pentru costuri de secretariat nu era susținută de nicio dovadă.

57. Conform jurisprudenței Curții, un reclamant are dreptul la rambursarea cheltuielilor de judecată numai în măsura în care se stabilește caracterul lor real și necesar, precum și caracterul rezonabil al cuantumului acestora.

58. În prezenta cauză, având în vedere documentele de care dispune și criteriile de mai sus, Curtea respinge cererea formulată cu privire la APADOR-CH, întrucât această asociație nu reprezintă reclamantul în procedurile actuale (a se vedea *Vasile Victor Stanciu împotriva României*, nr. 70040/13, pct. 63, 9 ianuarie 2018).

59. Curtea consideră că este rezonabil să acorde 2 500 EUR pentru reprezentarea reclamantului în fața Curții, din care se scade suma de 850 EUR deja primită sub formă de asistență judiciară, în total 1 650 EUR, care trebuie plătită direct în contul bancar specificat de reprezentatul reclamantului (a se vedea *D.M.D. împotriva României*, nr. 23022/13, pct. 77, 3 octombrie 2017).

C. Dobânzi moratorii

60. Curtea consideră necesar ca rata dobânzilor moratorii să se întemeieze pe rata dobânzii facilității de împrumut marginal, practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.

PENTRU ACESTE MOTIVE, ÎN UNANIMITATE, CURTEA

1. *Declară* admisibilă cererea în ceea ce privește capătul de cerere întemeiat pe art. 2 din Protocolul nr. 1 și inadmisibilă în ceea ce privește celelalte capete de cerere;
2. *Hotărăște* că a fost încălcat art. 2 din Protocolul nr. 1;
3. *Hotărăște*
 - a) că statul pârât trebuie să plătească reclamantului, în termen de 3 luni, următoarele sume, care trebuie convertite în lei românești la rata de schimb aplicabilă la data plății:
 - (i) 2 000 EUR (două mii de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit, pentru prejudiciul moral;
 - (ii) 1 650 EUR (una mie șase sute cincizeci de euro), plus orice sumă ce poate fi datorată de reclamant cu titlu de impozit, pentru cheltuielile de judecată, care va fi plătită doamnei N.T. Popescu în contul bancar indicat de aceasta;
 - b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, aceste sume trebuie majorată cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade și majorată cu trei puncte procentuale;

4. *Respinge* cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limba engleză, apoi comunicată în scris, la 19 martie 2019, în temeiul art. 77 § 2 și 3 din Regulamentul Curții.

Andrea Tamietti
Grefier adjunct

Paulo Pinto de Albuquerque
Președinte